

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ
UNIVERSITATEA “DUNAREA DE JOS” GALATI (ROMANIA)
UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI, CENTRUL DE EXCELENȚĂ PENTRU
STUDIUL MINORITĂȚILOR TRANSFRONTALIERE (ROMANIA)
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
INSTITUTUL DE ISTORIE SOCIALĂ “PROMEMORIA” (MOLDOVA)
КАСН-ОНМУ: ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ КИТАЮ (ОНМУ)
НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ
KAUNAS REGIONAL STATE ARCHIVE (LITHUANIA)**

ПВДЕНЬ УКРАЇНИ: ЕТНОІСТОРИЧНИЙ, МОВНИЙ, КУЛЬТУРНИЙ ТА РЕЛІГІЙНИЙ ВИМІРИ

Збірка наукових праць

Одеса–2019

УДК 39(477.7)(063)
ПЗ2

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Одеського національного морського університету
(протокол № 10 від 24.04.2019 р.)

Відповідальний редактор:

Михайлуца М. І., доктор історичних наук, професор

Редакційна колегія:

Бажан О. Г., кандидат історичних наук, доцент (Київ)
Бачинська О. А., доктор історичних наук, професор (Одеса)
Єнаке Дж., доктор історії, професор (Галац, Румунія)
Котляр Ю. В., доктор історичних наук, професор (Миколаїв)
Кушнір В. Г., доктор історичних наук, професор (Одеса)
Лисенко О. Є., доктор історичних наук, професор (Київ)
Реєнт О. П., доктор історичних наук, професор (Київ)
Петренку А. доктор історичних наук, професор (Кишинів, Молдова)
Савельєва І. В., доктор економічних наук, професор (Одеса)
Тригуб О. П., доктор історичних наук, професор (Миколаїв)
Тулущ А.-В., доктор історії, професор (Галац, Румунія)
Тюрменко І. І., доктор історичних наук, професор (Київ)
Молдован С., доктор історії, професор (Бухарест, Румунія)

Редактори-упорядники:

Гогоуленко О. П., Дзинглюк О. С., Кваша Т. Г.

Рецензенти:

Савченко В. А., доктор історичних наук, доцент (Одеса)
Діанова Н. М., доктор історичних наук, професор (Одеса)

Позиція редакції може не збігатися з думкою авторів. Усі права застережені. Передруки та переклади можливі за згодою авторів.

ПЗ2 Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри : збірка наукових праць. Вип. 7 / відп. ред. М. І. Михайлуца. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. – 608 с.

ISBN 978-966-289-275-8

Збірка наукових праць присвячена історії Півдня України та Подунав'я у різні періоди та епохи, українській культурі та духовності сусідніх етнокультур, історії православ'я та інших конфесій, міжнародним і міжрегіональним зв'язкам, мовознавству тощо. До збірки увійшли матеріали VII Міжнародної наукової конференції та круглого столу "Мова, Церква, Герої: проблеми та досвід на шляху до євроінтеграції", що відбулися у м. Одесі 17–18 травня 2019 р.

Видання розраховане на вчених-істориків, краєзнавців, мовознавців, учителів, студентів і всіх, хто цікавиться історією та духовністю від минулого до сучасності.

УДК 39(477.7)(063)

ISBN 978-966-289-275-8

© Одеський національний морський університет, 2019

ХРОМОВ А.В. УПРАВЛІННЯ НКДБ ПО ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ НАПЕРЕДОДНІ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ 1941–1945 РОКІВ: ШТАТНИЙ РОЗПИС, ПЕРСОНАЛЬНИЙ СКЛАД, ПРОСОПОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ	552
ШАНОВСЬКА О.А. ІЗ ДЖЕРЕЛ ДО ІСТОРІЇ РАДЯНСЬКОГО САМВИДАВУ: ПОЛІТИЧНІ ДОКУМЕНТИ ОДЕСЬКОГО ВИКЛАДАЧА ФІЛОСОФІЇ В.Н. ХАРИТОНОВА	557
ШАПОВАЛ Л.І. ПРАЦІ ПОЛТАВСЬКОЇ ВЧЕНОЇ АРХІВНОЇ КОМІСІЇ У ФОНДАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (ДАПО)	560
ШАРОВА Т.П. , КАСІЛОВА В.М. ЖІНОЧІ ІМЕНА МИНУЛОГО: ПРОГАЛИНИ НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ	567
ШЕВАЛЬЄ С.Б. , НЄНОВ І.Г. ЕКВІВАЛЕНТИ ТА АНАЛОГИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОМПОНЕНТОМ НАЗВИ КОЛЬОРУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА БОЛГАРСЬКІЙ МОВАХ	574
ШИШКО О.Г. ПОЛІТИЧНИЙ ТЕРОР В ОДЕСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ У 1920-1922 рр.: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ	581
ШОСТАК А.В. ЄВАНГЕЛЬСЬКІ ХРИСТІЯНИ-БАПТИСТИ НА ТЕРЕНАХ МИКОЛАЇВЩИНИ У 1982-1985 рр.: РІЗНОВИДИ ТА СТАНОВИЩЕ	588
TULUŞ A.V. THE ISSUE OF RELIGIOUS CULTS IN WESTERN UKRAINE BETWEEN 1946-1953 AS REFLECTED IN AMERICAN SECRET REPORTS	586

**ПОЛІТИЧНИЙ ТЕРОР В ОДЕСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ У 1920-1922 рр.:
ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

О.Г. ШИШКО,

канд. іст. наук, доц.,

Одеська національна академія харчових технологій

(Україна)

Важливим джерелом для дослідження політичного терору в Одеській губернії протягом 1920 р. – початку 1922 р. є архівно-слідчі справи, які знаходяться на тимчасовому зберіганні у Галузевому державному архіві Служби безпеки України та його архівному підрозділі Управління СБ України в Одеській області. Ці архівні матеріали поділяються на дві основні групи, до першої з яких належать протоколи засідань колегії Одеської губернської надзвичайної комісії (ОГНК) з 28 лютого 1920 р. і до 25 березня 1922 р., а до другої – архівно-слідчі справи, персональні або групові. Окрему групу складають два томи з 29-ти томів справи за назвою «Петлюрівські отамани». Це 17-й і 18-й томи, фігурантами яких були Семен Заболотний та Марко Китайський й Михайло Чехович (отаман Гуляй-Біда) [4; 5].

До 2005 р. протоколи засідань колегії ОГНК зберігалися у ГДА СБ України у м. Одесі як «цілком таємні» і дослідникам та всім зацікавленим особам не видавались. Тому укладачі 3-го тому «Одесского мартиролога» наприкінці кожного анотованого опису архівно-слідчої справи арештованих осіб за період лютого-квітня 1920 р. робили припис про те, що «протоколи засідань колегії ОГНК з відомостями про прийняті репресивні рішення і датами розстрілів донині залишаються «таємними», а тому дата виконання рішення залишається не відомою [27, с. 175-475].

Протоколи засідань колегії ОГНК нараховують три справи, перша з яких включає в себе протоколи, починаючи з 28 лютого і до 14 червня 1920 р. [6], друга – з 13 червня і до 3 листопада 1920 р. [7], і третя – з 18 листопада 1920 р. й до 25 березня 1922 р. [8].

Наступну групу джерел складають архівно-слідчі справи, які знаходяться на тимчасовому зберіганні у ГДА СБ України у м. Одесі. Ці справи належать до двох фондів, до «Основного» фонду (фонд «О») та до фонду припинених справ (фонд «П» або фонд «Припинений»). Описи цих фондів відсутні, тому донині не

встановлено точну кількість справ, які у них зберігаються. До 2015 р. справи «Основного» фонду дослідникам та всім зацікавленим особам не видавалися, до справ фонду «П» доступ був «обмежений і складний» [26, с. 11]. З прийняттям 9 квітня 2015 р. Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» всі зацікавлені особи отримали вільний доступ до архівної інформації каральних органів [2].

У цій групі джерел базовим є «Основний» фонд, першим кроком до опрацювання якого стала публікація у журналі «З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ» стислих анотацій 24-х архівно-слідчих справ за період 1920 – березня 1922 рр. з архівного підрозділу Управління СБ України в Одеській області [29, с. 100-105]. Наступним кроком стало видання у 2015 р. книжної версії анотованого покажчика архівно-слідчих справ «Основного» фонду, яка увібрала в себе вже 94 справи за вказаний період [28, с. 79-101].

Але цей перелік не став вичерпним. Так, у ГДА СБ України у м. Одесі зберігається ще 9-ть справ «Основного» фонду: №№ 017017, 017045, 017118, 017147, 017153, 017325, 017452, 017531, 017289, фігурантами яких були 33 особи. Так, фігуранти справи № 017045 Лев Гельтман (21 рік) та Теодор Непомнящий (22 роки) були розстріляні у квітні 1920 р. за хабарництво [10, арк. 1]. Герасим Сушко (20 років) та Федір Васильєв (19 років), які були фігуранти справи № 017017, були обвинувачені у бандитизмі, який полягав у тому, що «Васильєв за добровольців затримував відповідальних людей та під загрозою арешту вимагав від них гроші», а у Г. Сушка під час затримання було вилучено револьвер [9, арк. 19,22]. За такі обвинувачення їх було розстріляно наприкінці травня 1920 р. Двадцять четвертого травня 1920 р. колегія ОГНК прийняла рішення про розстріл Давида Індюкова (25 років) та Арона Шлофштейна (24 роки), обвинувативши у «шантажі та вимаганні», але виконання цього рішення було призупинено і виконано у вересні щодо Д. Індюкова. Вони були фігурантами справи № 017325 [20, арк. 31,34]. Морій Хитрик, який був розстріляний у червні 1920 р. за «службу у Кишинівській охоранці», був фігурантом справи № 017153 [13, арк. 1]. Фігурантом справи № 017118 був Олексій Ткачук (28 років), який був обвинувачений у «бандитизмі та у службі у Добровольчій контррозвідці», зокрема, «очевидці комуністи вказали на Ткачука як небезпечного бандита та шпигуна Добровольчої контррозвідки, який під час владарювання білих проводив особисто обшуки у квартирах червоноармійців і комуністів» [11, арк. 13]. За спекуляцію у липні

1920 р. був розстріляний Сергій Макаров (35 років), який був фігурантом справи № 017452. Інших 2-х осіб цієї справи було ув'язнено до концтабору [22, арк. 50]. Фігурантом справа № 017531 був Андріан Рум'янцев (23 роки), який був обвинувачений у дезертирстві та підробці документів і за це розстріляний у ніч на 2 жовтня 1920 р. [23, арк. 27]. Олександр Бубнов (25 років) був обвинувачений у злочині за посадою та розстріляний у ніч на 29 листопада 1920 р. «як вимагач, який дискредитував Радвладу й орган Надзвичайної Комісії». Він був фігурантом справи № 017289 [18, арк. 66-67]. Фігурантами справи № 017147 або «Справи румунських шпигунів» було 20-ть осіб, із них двох було розстріляно, 7 осіб було ув'язнено до концтабору, 11-ть з під варти звільнено [12].

Отже, станом на квітень 2019 р. встановлено, що на зберіганні у ГДА СБ України у м. Одесі знаходиться 103 архівно-слідчі справи «Основного» фонду за період із лютого 1920 р. й до березня 1922 р., фігурантами цих справ було 275 осіб, із них 144 особи було розстріляно, 68 осіб було ув'язнено до концтабору на різні терміни, інші отримали інші покарання або були звільнені.

Згідно результатів процесу реабілітації, відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» [1] від 17 квітня 1991 р., архівно-слідчі справи з «Основного» фонду можна поділити на три групи: справи, які подавались до органів прокуратури та фігурантам яких було відмовлено у реабілітації з посиланням на норми закону; справи, у яких вміщено рукописні довідки (клаптик паперу) співробітників УСБУ в Одеській області з посиланням на те, що та чи інша особа була обвинувачена у бандитизмі, а тому під дію закону не потрапляє; справи, у яких відсутні будь-які документи у будь-якій формі про подання та розгляд справи на предмет реабілітації. Отже, відповідно до нової редакції Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» від 13 березня 2018 р., зокрема 7-ї статті [3], всі ці справи мають бути спрямовані на розгляд до Національної комісії з реабілітації.

Зазвичай, до третьої групи справ належали ті справи, фігуранти яких були обвинувачені у причетності до «банди Заболотного». Так, колегія Балтського секретного підвідділу на своєму засіданні 4 січня 1921 р. прийняла рішення про розстріл Мойсея Баюрського (25 років, селянина села Пужайкове). Це рішення було підтверджене на засіданні колегії ОГНК, яке відбулось 19 січня 1921 р. Вина М. Баюрського полягала у тому, що він три дні прослужив у загоні С. Заболотного. Крім цього, він добровільно не здався владі після

того як 21 вересня 1920 р. у результаті набігу загону Заболотного на Балту були звільненні в'язні місцевої тюрми. Це дало підстави помічнику уповноваженого Балтського секретного підвідділу стверджувати, що Баюрський «є типом небажаним для Радвлади, тому що він підриває із середини встановлений революційний порядок» [19, арк. 10,19].

Таким же небезпечним «типом» виявився Данило Варченко (20 років), який був затриманий бійцями червоноармійської частини 25 листопада 1920 р. у селі Чернече за підозрою у шпигунстві та доправлений до Балтського секретного підвідділу. Під час допиту Д. Варченко повідомив, що 23 листопада «бандит Микола Заболотний» дав йому листа, якого було адресовано Семену Заболотному та доручив дізнатися про місце знаходження червоноармійських частин та їх чисельність, пообіцявши за це винагороду. Виконуючи це доручення, Д. Варченко направився до села Чернече, де йому вдалося дізнатися про перебування там червоноармійського загону у кількості 50 багнетів. Але ці відомості та листа йому не вдалося доправити, тому що його було затримано. Це дало підстави помічнику уповноваженого з боротьби із контрреволюцією секретного підвідділу ОГНК при Балтському повітовому ревкомі Ройзу запропонувати застосувати до Д. Варченка вищу міру покарання, з чим колегія ОГНК 3 березня 1921 р. погодилась [16, арк. 1].

Той же Ройз, провівши дізнання у справі Тихона Маєвського (35 років, службовця поштово-телеграфної контори м. Піщани), з'ясував, що той «брав участь у набігах Заболотного на м. Балту та був інформатором цієї банди» [17, арк. 72]. Про таке повідомив Семен Зейлігер, кандидат у члени КП(б)У, помічник уповноваженого з боротьби із контрреволюцією Балтського секретного підвідділу. Комсомольці Абрам Донін та Марія Беляєва крім цього повідомили про те, що Т. Маєвський у 1919 р. «був причетний до розстрілу 7-ми комуністів під час відступу з України радянських військ». Інші 9-ть свідків давали ухильні відповіді про діяння Маєвського, тому що «боялись помсти з боку бандитів». Не дивлячись на такі серйозні обвинувачення, колегія ОГНК 1 лютого 1921 р. прийняла рішення ув'язнити Т. Маєвського на 5 років до концтабору та відправити його у розпорядження ЦУНКу [17, арк. 1]. На жаль, протоколи ЦУНКу не збереглися, тому подальша доля Т. Маєвського залишається невідомою.

Цього ж дня колегія ОГНК прийняла рішення розстріляти Івана Сосевича (22 роки) за обвинуваченням «у співучасті у банді

Заболотного та дезертирстві» [15, арк. 1]. Під час допиту, який було проведено у Балтському секретному підвідділі Ройзом, І. Сосевич заявив, що у «банді Кошового» він був лише один день, але при цьому він став свідком розправи над 16-ма червоноармійцями із загону одеського лісового комітету, з яких вісьмох українців було побито шомполами та відпущено додому, з восьми великоросів п'ятьох було порубано шаблями, трьох інших залишили живими, одному з яких, Володимиру Ярошу, вдалося втекти. В. Ярош і впізнав І. Сосевича, який перебував у Балтському воєнному комісаріаті, куди прибув після двох тижнів переховування від мобілізації.

Серед цієї групи архівно-слідчих справ виділяється справа, фігурантом якої був Іван Слободенюк (26 років) [21]. В анкеті у графі «національність» було вказано, що І. Слободенюк є українським націоналістом, а у графі «партійна приналежність» було записано, що він «самостійник України». Вже згодом у протоколі допиту було вказано, що він належав до партії боротьбистів. Матеріали справи містять декілька протоколів допиту І. Слободенюка, у яких він повідомив про деякі деталі з діяльності повстанського загону С. Заболотного, зокрема про його чисельність та райони дислокації. Про себе він повідомив, що безпосередньо у загоні він був недовго, лише декілька днів командував кавалерійським загonom, коли його командир Дерев'яга хворів. Основне його завдання полягало у проведенні агітаційної роботи з метою вербування селян до повстанського руху та збиранні інформації про червоні війська. Тому слідчого Балтського секретного підвідділу ОГНК цікавило питання про інших відомих йому інформаторів. Вказавши на те, що такі відомості відомі лише отаманам, він все ж таки вказав на одну особу, а саме на жителя с. Кирнички Івана Бондаря. Відповідно, арештований І. Бондар був завербований вже ОГНК та погодився бути інформатором вже цієї комісії. У матеріалах справи міститься ще один документ, а саме заява жителя села Кринички Гаврилюка, який повідомив про перебування у цьому селі хворого І. Слободенюка, після чого й було проведено операцію щодо його затримання. Отже, ці два епізоди є показовими у тому плані, що демонструють факт існування мережі як інформаторів, які перебували у лавах повстанців, так і добровільних помічників влади у знешкодженні повстанців. Що стосується І. Слободенюка, то його відповідно до акту було розстріляно у ніч на 19 серпня 1921 р. [21, арк. 14а]

Серед другої групи справ значну кількість становлять справи, фігуранти яких також були обвинувачені у причетності до «банди Заболотного» та інших отаманів. Скажімо, записка на клаптику

паперу із текстом «не потрапляє під Закон від 17.04.91 р.» міститься у справі Івана Волошина (22 роки, селянина села Ясинове Балтського повіту). Підставою такого рішення стало обвинувачення І. Волошина «у трудовому дезертирстві у 1921 р., у пограбуванні 2-х громадян (Гершко Фішмана та Сури Маргуліс) с. Ясинове Балтського повіту у 1920 р. (під час рейду військ Ю. Тютюнника) та в участі у антирадянських загонах (петлюрівських та тютюнниківських) у 1918–1920 рр.». У підсумку колегія Балтської повітової надзвичайної комісії 11 серпня 1921 р. прийняла рішення ув'язнити І. Волошина на 5 років до концтабору [24, арк. 14].

Так само у архівно-слідчій справі, фігурантом якої була Олена Підмогильна (28 років), було вміщено на клаптику паперу записку про те, що вона «обвинувачується у бандитизмі – під Закон від 17.0.91 р. не підпадає» [25, арк. 24]. Помічник уповноваженого з боротьби із контрреволюцією секретного підвідділу ОГНК при Балтському повітовому ревкомі Ройз, на підставі показів свідків, зокрема комуністів Ісаака Волкова та Вен'яміна Когана, зробив висновок про те, що «пред'явлене обвинувачення О. Підмогильній у шпигунстві та бандитизмі доведено» [25, арк. 22]. Причому І. Волков стверджував без конкретики про те, що у 1919 р. О. Підмогильна разом із чоловіком брала участь у погромах бандою Заболотного, а В. Коган зробив висновок про шпигунську її діяльність на основі того, що вона підстригла волосся та часто мінjala вбрання. На цій підставі Ройз пропонував застосувати до О. Підмогильної вищу міру покарання, але колегія ОГНК 4 січня 1921 р. прийняла рішення ув'язнити її до концтабору на 5 років.

До першої групи належать справи, у яких містяться висновки прокуратури Одеської області з формулюваннями про обґрунтоване притягнення до відповідальності та застосування покарання відповідно з висновком про те, що та чи інша особа «реабілітації не підлягає». Такому висновку передувало «аналіз наявних у справі доказів». Найчастіше такими доказами були покази свідків, чимало з яких були членами КП(б)У. Так, у справі, фігурантом якої був Микола Змунчило (житель хутору Змунчило Вознесенського повіту, віком у 20 років), свідками були члени КП(б)У Володимир Єршов та Никифір Урсулов. Перший з них у своїх показах повідомив, що брати Змунчило, Микола й Олексій, брали участь у повстанні, гнались за ним, як за командиром загону, стріляли в нього, але йому вдалось врятуватись. Другий також стверджував, що брати Змунчило гнались за ним й крім цього Микола Змунчило у червні 1920 р. був начальником загону, який повстав проти радянської влади. Під час

допиту М. Змунчило заявив, що у повстанні 1920 р. участі не брав, за Єржовим не гнався, у бандах не перебував. Але найважливішим виглядає епізод, який не було взято до уваги ні у 1921 р., ні у 1994 р., а саме той факт, що В. Єржов жбурнув гранату у повітря сім'ї Змунчило, що й спричинило його переслідування. Покаранням для М. Змунчило стало ув'язнення до концтабору терміном на 3 роки відповідно до рішення колегії Вознесенського секретного підвідділу від 4 січня 1921 р. [14, арк. 1]. А у висновку прокуратури було записано, що «Змунчило Микола Ілліч обґрунтовано притягнутий до відповідальності та підданий покаранню, а тому реабілітації не підлягає» [14, арк. 15].

Таким чином, джерелознавчий аспект політичного терору періоду 1920 р. – початку 1922 р., часу існування ОГНК, полягає, з одного боку, у введенні до наукового обігу матеріалів архівно-слідчих справ, які до 2015 р. були недоступними для дослідників, а з іншого, – демонструє недосконалу систему процесу реабілітації, яка тривала протягом 90-х рр. ХХ т. Отже, опрацювання архівних матеріалів ГДА СБ України має сприяти відновленню та продовженню процесу реабілітації жертв політичного терору відповідно до нового законодавства України. Одночасно має тривати процес пошуку та введення до наукового обігу нових архівно-слідчих справ та створення у підсумку повного їх опису.

Джерела та література:

1. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 22. Ст. 262.
2. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 26. Ст. 218.
3. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 20. Ст. 189.
4. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі ГДА СБ України), ф. 5, спр. № 66646 у 29-ти томах («Петлюрівські отамани»). Т. 17 (Справа отамана С. Заболотного та М. Китайського), 102 аркуша.
5. ГДА СБ України, ф. 5, спр. № 66646 у 29-ти томах («Петлюрівські отамани»). Т. 18 (Справа отамана Гуляй-Біди, агентурно-оперативні матеріали), 23 аркуша.
6. ГДА СБ України, ф. 6, оп. 3, спр. 282, 225 аркушів.
7. ГДА СБ України, ф. 6, оп. 3, спр. 283, 243 аркуша.
8. ГДА СБ України, ф. 6, оп. 3, спр. 284, 421 аркуш.
9. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017017 (Сушко Г.Н., Васильєв-Адаменко Ф.І.), 25 аркушів.
10. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017045 (Гельтман Л.Н., Непомнящий Т.С.), 26 аркушів.
11. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017118 (Ткачук О.Д.), 22 аркуша.
12. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017147 (Богдан М.М., Зайхнер (Лічу) Ж.М., Безонт Л.С. та ін.), 112 аркушів.
13. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017153 (Хитрик М.А.), 17 аркушів.

14. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017221 (Змунчило М.І.), 16 аркушів.
15. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017224 (Сосевич І.К.), 15 аркушів.
16. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017245 (Варченко Д.Т.), 35 аркушів.
17. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017253 (Маєвський Т.О.), 72 аркуша.
18. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017289 (Бубнов О.М.), 69 аркушів.
19. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017320 (Баюрський М.Д.), 19 аркушів.
20. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017325 (Індюков Д.М., Шлофштейн А. С.), 34 аркуша.
21. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017430 (Слободенюк Іван), 97 аркушів.
22. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017452 (Макаров С.К.), 52 аркуша.
23. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 017531 (Рум'янцев А.А.), 28 аркушів.
24. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 028012 (Волошин І.П.), 17 аркушів.
25. ГДА СБ України, м. Одеса, спр. 028950 (Підмогиляна О.П.),
26. Ковальчук Л.В. Проблеми дослідження історії репресій. Реабілітовані історією. Одеська область: Книга перша / Упоряд. Л.В. Ковальчук, Е.П. Петровський. О.: АТ «ПЛАСКЕ», 2010. С. 6-14.
27. Одесский мартиролог: Данные о репрессированных Одессы и Одесской области за годы советской власти. Т. 3. / Составители Л.В. Ковальчук, Г.А. Разумов. Историко-мемориальное издание. Одесса: ОКФА, 2005. 896 с.
28. Репресії проти учасників антибільшовицького руху в Україні (1917–1925). Анотований покажчик архівних кримінальних справ “Основного” фонду архівів тимчасового зберігання регіональних органів СБУ / Упоряд. В.М. Василенко. Харків: ТОВ «Видавництво права людини», 2015. 232 с.
29. Репресії проти учасників антибільшовицького руху в Україні (1917–1925): архівно-кримінальні справи свідчат... Вступна стаття та публ. В. Василенка. З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2012. № 2 (39). С. 57-145.

УДК 277.4(477.73)«1982/1985»

ЄВАНГЕЛЬСЬКІ ХРИСТИЯНИ-БАПТИСТИ НА ТЕРЕНАХ МИКОЛАЇВЩИНИ У 1982-1985 рр.: РІЗНОВИДИ ТА СТАНОВИЩЕ

А.В. ШОСТАК,

канд. іст. наук,

Миколаївська обласна державна адміністрація

(Україна)

У буденній свідомості українців релігійне життя країни, як правило, пов'язується із православ'ям. Саме цьому християнському віровченню присвячена переважна більшість наукових праць та розвідок, спеціалізованих заходів та конференцій, а також інформаційно-аналітичних матеріалів у ЗМІ. А поміж тим, помітну і